

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 258.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὴν μελέτην τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων
ὑπὸ Θ. Καραύσου.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδιον 238.)

—οοο—

Ἀρχόμενοι λοιπὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ ὕψους παρατηροῦμεν ὅτι, ἂν ἡ πρωτίστη καὶ κυριωτέρα τοῦ ὕψους ἀρετὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἰδιῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἂν τὸ ἀξιολογώτερον αὐτοῦ πλεονέκτημα εἶναι τὸ νὰ προσκρμόζεται ὀλοσχερῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦ παριστανόμενου πράγματος, τὸ νὰ ζωγραφίζῃ μετ' ἐναργείας καὶ ζωηρότητος καὶ αὐτὰς τὰς λεπτοτέρας πτυχὰς τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας, ἔπεται ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων οὔτε Ποιητῶν οὔτε Λογογράφων κέκτηται τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ τὸ πλεονέκτημα εἰς τοσοῦτον ἔξοχον βαθμὸν, ὅσον ὁ Ὀμηρὸς. Οὐδεὶς βέβαια εἶναι τοσοῦτον τεχνικὸς καὶ ἐπιτήδειος, ὅσον αὐτός, νὰ διαποικίλλῃ τὸ ὕψος του κατὰ τὸν προκαίμενον αὐτῷ σκοπὸν, κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, οὐ τὴν περιγραφὴν προτίθεται. Οὐδεὶς ἄλλος ἐπὶ τέλος τῶν ἐπικῶν Ποιητῶν ἐμφυχόναί καὶ πλουτίζει τὴν διήγησίν του μετ' ἐκείνας ποιητικὰς καλλονὰς καὶ χάριτας, χρώμενος τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς εἰς τὰς περιγραφὰς, τὸ τερπνὸν

καὶ τὸ γάριον εἰς τὰ αἰσθήματα, τὸ τολμηρὸν καὶ τὸ ζωηρὸν εἰς τὴν ἔκφρασιν. Παντοῦ δόναμις, σφοδρότης, μέγεθος. Τὰ πάντα εἶναι ἢ σεμνοπρεπῆ, ἢ τρυφερά, ἢ ἐπαρρόδιτα. Πᾶσα λέξις, πᾶσα φράσις, πᾶσα πλοκὴ λόγου μετασχετίζει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων ὕψος τι ἰδεῶν, ἢ συγκίνησιν τινα πάθους καὶ αἰσθήματος. Οὐδὲν ἀργόν, οὐδὲν περιττὸν καὶ ἀνάευστον.

Θέλομεν δὲ νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβοτέρην ἰδέαν τοῦ Ὀμηρικοῦ ὕψους; καταβαίνοντες ἀλίγον ἀπὸ ταύτης τῆς γενικότητος καὶ λαμβάνοντες τινὰ παραδείγματα, ἃς καταδείξωμεν τὴν ἔξοχον τοῦ ποιητοῦ δυνάμιν καὶ ἐπιδειξιώτητα εἰς τὸ νὰ ἐσωτερικεύῃ καὶ νὰ ἐνσωματόνη διὰ τοῦ λόγου τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ψυχικὰς του διαθέσεις μετὰ πλείετας ὁσκι ἀφελείας καὶ ἐνεργήτητος.

Καὶ βέβαια οὐδὲμοῦ καταφθίνεται τὸ πρῶτον καὶ ἔξιστον τῆς γονίμου αὐτοῦ φαντασίας, εἰμὴ ὅτε ἐπιχειρεῖ νὰ περιγράψῃ μάχας ἢ τρικημίας, ζωγραφῶν τοσοῦτον εἰκονικῶς τὴν τρομακτικὴν ἠὲ τὴν φρικιαστικὴν, ὥστε εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην ἐν μέσῳ τῆς τῶν ὀπλῶν κληγγῆς, ἢ τῶν τῶν κυμάτων ῥοῦθου καὶ βρυγήματος.

Ὅθεν καὶ ὁ Λογγίνος δικαίως ἐκθειάζει τὸ ὕψος τῶν στίχων ἐκείνων τῆς Ὀ' Ῥαψωδίας τῆς Ἰλιάδος, ἐνοῖ; διαγράφει τὸν Ησσιδῶνα ἐργασίον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων.

Τρίμεν εὔρεα μακρὰ καὶ ὕλη,
Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάμονε ἰόντο.

Ἄλλ' εἰς τὴν γ' Ῥοφωδίαν, ἐθα ἅπαντες οἱ θεοὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν μάχην, αἱ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν Τρώων, ἡ περιγραφή ὑφούται εἰς τὸ ἐπακρον τοῦ ὕψους καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας. Ἄτασα ἡ φύσις ταράττεται ὁ Ζεὺς βροντᾷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ποσειδῶν τινάσσει τὴν γῆν μὲ τὴν τρίαινάν του· σείονται τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, τὰ ὄρη ἡ γῆ τρέμει μέχρι τοῦ πυθμένος, καὶ ὁ Πλούτων πηδᾷ ἐκ τοῦ θρόνου του, φοβούμενος μήπως ὁ φοικιάδης καὶ ἀραχνιασμένος Ἄδης ἀνοίξας φανῆ εἰς τοὺς θνητοὺς καὶ ἀθνατοὺς.

Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Ἰφύθην· αὐτὰρ ἄναρθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπερσείην ὄρειον σ' αἶπε· νὰ κάρνηα·
Πικντες δ' ἐσείοντο ποδες πολυπιδάκου Ἰδης
Καὶ κορυφαὶ Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
Ἐβείσε δ' ὑπὲρθευ ἀναξ ἀνδρῶν Ἰδωνοὺς,
Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἄλτο καὶ ἔλαγε· μὴ οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναρρήξει· α Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθνατοῖσι φανείη
Σμερδαλέ', εὐρώοντα, τά τε στυγέουσι θεοὶ περ.

(Ιλ. γ'. 56—65.)

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰλιάδι αἱ μάχαι συνεχῶς ἐπαναλαμβάνονται μέχρι κόρου, ὁ ποιητὴς ἐπίσταται ὅπως διατηρῆ ἀκμαίαν τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, ποτὲ μὲν παριστάνων ἕκαστον ἥρωα καινοπρεπῶς πως ἀγωνιζόμενον, ποτὲ δὲ παρενείρων ἀξιολόγους πληροφορίας περὶ τῆς τύχης ἢ τῶν οἰκογενειακῶν τῶν περιστάσεων, ποτὲ δὲ παρεμβάλλων τὴν σύμπραξιν καὶ ἐπικουρίαν ὑπερφυσικῶν ὄντων, ποτὲ δὲ τέλος πάντων ἐνδιατρίβων περὶ τινος λεπτομερείας, ὡς π. χ. ὅτε περιγράφει ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς πληγῆς, τὸ εἶδος, τὰ συνοδύσαντα αὐτὴν περιστατικά, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, κ.τ.λ. ὧν ἡ λεπτομερὴς περιγραφή κινεῖ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ συμπάθειαν καὶ περιέργειαν.

Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ τούτον σκοπὸν, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῆς οὐσσωρεύσεως τῶν μαχῶν προσγινομένου ὁμοιομορφου καὶ μονοτρόπου, ὁ ποιητὴς ἐπενόησε καὶ ἄλλο μέσον, τὴν ἀφθονον χρῆσιν τῶν παραβολῶν, καὶ τοι ἐν μέρει προερχομένων καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ἐγείρεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀοιδου ὑπὸ τῆς θέας ἀντικειμένων τοσαύτων καταπληκτικῶν καὶ φοικαλέων, οἳ εἰσὶν αἱ ἀντιπαρτάξεις τῶν στρατῶν, αἱ πεισματώδεις συμπλοκαί, οἱ φόνοι, αἱ εὐρωαὶ καὶ οἰμαγαὶ ἀλλόττων τε καὶ ἑαυτῶν. Ὅτι δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἐπαγωγὸν καὶ τερψιθιμον τῶν ποιητικῶν τούτων παραβολῶν, ἴδεν εἶναι μόνον ἡ διασάρησις καὶ ἐξήγησις ἀντικειμένου τινὸς ἥττον γνωστοῦ δι' ἄλλου τινὸς γνωστοτέρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπέκτασις ἢ ὁ πλατυσμός τοῦ στοιχείου ἐκείνου τῆς παραβολῆς, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς ἀπλὴν ἐπ' κόσμησιν αὐτῆς ταύτης. Οὕτως ἔστω πρὸς παράδειγμα ἡ ἐφεξῆς παραβολὴ (Ιλ. Ν'. 471)

Ἄλλ' ἔμεν', ὡς ὅτε τις σὺς οὖρεσιν ἀλκί πεποικίως,
ἔστε μῆναι κολασυρτὸν ἐπερχομένων πολλῶν ἀνδρῶν
χώρῳ ἐν οἰσπόλῳ, φρ' ἴσσαι δὲ τε κῆτον ὕπερθευ·
ὄφθαλμῶ δ' ἄρα οἱ πυρὶ λάμπεται· αὐτὰρ ἰδόντας
ἦλγει, ἀλέϊσθαι μεμακῶς κύνες ἠδὲ καὶ ἄνδρες·
ὡς μῆναι Ἰδομενεὺς περικλυτός. . . .

Ἐνταῦθα ἡ σύγκρισις εἶναι πλήρης εἰς τοὺς δύο πρώτους καὶ τελευταίους στίχους τοῦ χωρίου. Ἄλλ' ὁ ἐρημος χώρος, ἡ φρικίασις τοῦ κῆτου, τὸ φλογερὸν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ἀκόνισμα τῶν ὀδόντων, ἀποκλειστικῶς ἀναφέρονται εἰς τὸ θηρίον πρὸς ποιητικὴν καλλονὴν καὶ μείζονα γραφικότητα τῆς συγκρίσεως.

Αὕτη δὲ ἡ ἐπέκτασις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι περιποιεῖ εἰς τὰς παραβολὰς πλοῦτον καὶ ποικίλιαν, παρέχει τὸ ἐνδότημον εἰς τὸν ποιητὴν, ὅπως θέτῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν φαντασίαν του, εὐφυῶς ἀπεικονίζων διάφορα χαρακτηριστικὰ τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως, καὶ ἐκθέτων ἐν συνόψει τὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πραγμάτων σκέψεις του.

Ἄλλ' ἡ περ γραφικὴ δύναμις τοῦ ποιητοῦ ἀναδεικνύεται λαμπρὰ καὶ ἐξοχος περιστρεφομένη οὐ μόνον περὶ τα αἰσθητικὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ περὶ ἠθικὰς ἐνοσίας, καὶ πάθη καὶ αἰσθήματα, εἰς ὧν τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ ἐκτύλιξιν ἀπαιτεῖται ἴσως μεγαλύτερα διορατικότης καὶ βαθύνοια, παρά εἰς τὴν τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως· διότι ἴδιον ἐκείνων εἶναι ἡ ἐνδόμυχος συγκέντρωσις καὶ σύμπτυξις δυσκόλως ὑποβαλλομένη εἰς τὴν ἀνατομίαν τοῦ λόγου καὶ εἰς διακεκριμένην ἐκθεσιν.

Προτίθεται π. χ. ὁ ποιητὴς νὰ παραστήσῃ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς κρίσεις ὑποκειμένου τινὸς· συνήθως δὲν διηγείται αὐτὸς τί δίκνοεῖται ἢ κρίνει τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ μᾶς διαδραματίζει, οὕτως εἰπεῖν, τὰ διανοήματά του, παριστάνων αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ συνδιαλεγόμενον, πρὸς τὸν ἐκυτοῦ νοῦν ἀποτεινόμενον, καὶ ἐν κειρῷ ἀπορίας καὶ δισταγμῶν συμβουλευόμενον περὶ τοῦ πρακτέου ἐπὶ μεγαλήτορα θυμῷ, ὥστε αἱ ἰδέαι καὶ αἱ σκέψεις του τρέπον τινὰ προσωποποιεῦνται, καὶ ἡμεῖς γινόμεσθα θεαταὶ τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἀναπλουμένων. Ἐντεῦθεν ἐκείνοι οἱ ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασι συχνάκις ἀπαντώμενοι στίχοι·

Ὁρθήτας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὄν μεγαλήτορα θυμῷ
στῆ' ὅς δὲ πλήθας καρδίαν ἠνίπαπε μύθῳ.
τίτλαθι δὲ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Πλεῖστα τοιαῦτα χωρία ἠδυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Οδυσσεύσεως. Ἀλλὰ τὸ ὡραιότερον παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ συνάντησις τοῦ Ἡκτορος μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως (Ιλ. Χ' 98—130). Ὁ ἥρωας ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου του διανοεῖται τί ὡραῖα νὰ πράξῃ εἰς τοσαύτον δεινὴν περίστασιν· καὶ κατασπυσμένος διεξέρχεται τὰ ὑπαγορευόμενα αὐτῷ μετὰ οὐχ ἥττον ἢ τὰς συνοδουσίας ταῦτα δυσχερείας καὶ κινδύνους. Ὅτι πρῶτον παρίσταται αὐτῷ εἶναι ἡ φυγὴ.

Ἄλλ' αὐτὴ ἀντίκειται εἰς τὴν στρατιωτικὴν τοῦ ὑπόληφιν. Ἀναλογίζεται τὰ ἀνεῖδη ἄτινα μέλλει νὰ ὑποστῇ παρὰ τῶν συμπολιτῶν του. Τοιοῦτου αἰσχυροῦς προτιμότερος ὁ εὐκλεῆς θάνατος. Ἀλλὰ προχωροῦντος κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκλείπει τὸ θάρρος του. Διανοεῖται ἤδη ὅπως ἐξαιτήσεται παρ' αὐτοῦ διὰ λύτρων τὴν ζωὴν του. Τὰ πάντα ἐν ῥιπῇ ὀρθάλμου ἐπέρχονται εἰς τὸν νοῦν του, ἡ ὑποταγῇ, αἱ λέξεις καὶ αὐτὰ τὰ σχήματα, δι' ὧν ἐλπίζει νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ ἀπόδοσις τῶν κτημάτων, οἱ ὄροι τῆς συνθήκης, οἱ ὄρκοι, τὰ πάντα ἐν ἀκρεῖι περὶστάνονται εἰς τὴν φαντασίαν του. Ἀλλ' ἐκ τοῦ φόβου τούτου καὶ τῆς δευλίας αἴφνης μετατρέπεται εἰς ὀρθότεραν κρίσιν διὰ τοῦ ἐφεξῆς στίχου·

Ἄλλὰ τίσι μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός;

Φαβοῦμαι, λέγει, μήπως ἐγὼ μὲν προσπέσω εἰς τοὺς πόδας του ὡς ἱκέτης, αὐτὸς ὅμως δὲν μ' ἐλεήσει, ἀλλὰ μὲ θανατώσῃ, γυμνὸν ὄντα τῶν ὀπλων μου, ὡς γυνεῖα. Προτιμότερον βέβαια νὰ ἀλληλομαχησώμεν καὶ ὅσον τάχιστα ἄς ἴδωμεν εἰς τίνα ἐξ ἡμῶν τῶν δύο ὁ Ζεὺς θέλει δώσειν δόξαν.

Ἄλλ' ἡ αὐτὴ διορατικότης, ἡ αὐτὴ βαθύνοια ἐμφαίνεται καὶ εἰς τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ ποιητὴς ἐμβατεύει καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδότερα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἐξιχνιάζει τὰς πρώτας πηγὰς τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν, τὰ παρακολουθεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ ἀποτελέσματά των· καὶ τὰ περιγράφει μὲ ὅσον ἡ φύσις των ἐπιδέχεται λεπτότητα καὶ ἀκριβείαν.

Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια γέμουσι λαμπρῶν παραδειγμάτων τοῦ τρόμου, τοῦ προσκαίρου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τοῦ οἴκτου, τῆς λύπης, τῆς στοργῆς, καὶ πλείστων ἄλλων ἐξόχων αἰσθημάτων, ἄτινα ἐνυπάρχουσιν εἴτε κοινὰ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἴτε ἴδια εἰς ἀτομικοὺς χαρακτηῆρας.

Οὕτω π. χ. ὁποῖα τρυφερότης, ὁποῖα περιπάθεια εἰς τὴν συγκινητικωτάτην ἐκείνην καὶ ἀπαράμιλλον συνέντευξιν τοῦ Ἔκτορος μετὰ τῆς Ἀνδρομάχης (Ἰλ. X.). ἔνθα ζωγραφοῦνται μετὰ τοσαύτης εὐαισθησίας καὶ χάριτος ἀπ᾿ αἱ περιστάσεις τῆς συζυγικῆς καὶ πατρικῆς στοργῆς, ἔνθα ἐξεικονίζεται μετὰ τοσαύτης ἐναργείας καὶ ζωηρότητος ὁ φόβος τοῦ παιδὸς ἐμβλέψαντος εἰς τὸν λόφον τῆς περικεφαλαίας τοῦ πατρὸς, καὶ ἡ μεταστροφή του εἰς τοὺς κόλπους τῆς τροφῆς, ἔνθα περὶστάνεται μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας καὶ φυσικότητος ὁ μὲν Ἔκτωρ ὡς καταθέτων τὴν περικεφαλαίαν του, λαμβάνων τὸν υἱὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ εὐχόμενος τοῖς θεαῖς ὑπὲρ αὐτοῦ· ἡ δὲ Ἀνδρομάχη ὡς δεχομένη πάλιν τὸν υἱὸν μετὰ γέλωτος δακρυδέντος (δακρυδὲν γελᾶσασα, θαυμασία ὄντως ἐκφρασίς πρὸς περὶ ἀστάσις τῆς συνυπάρξεως δύο ἀντιθέτων ψυχικῶν καταστάσεων). Πάντα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὴν φυσικωτέραν καὶ θελκτικωτέραν σκηνήν;

Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ εὐαισθησίας καὶ οὐξύτητος περιγράφει καὶ τὰς κατὰ τὰς διαφόρους θέσεις καὶ

χαρακτήρας ἀναπτυσσομένης ποικίλας παραλλαγῆς τῶν αἰσθημάτων τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἀγανακτήσεως ἢ τῆς λύπης καὶ τοῦ οἴκτου. Οὕτως εἰς τὴν Ἰλιάδα ἀπαντῶνται δύο χωρία, ἐν οἷς παριστάνονται τὰ ἀποτελέσματα θλιβερᾶς ἀγγελίας κατὰ τοὺς ἀντιθέτους χαρακτηῆρας τῶν ὑποκειμένων. Τὸ μὲν, ἔνθα ἀγγέλλεται εἰς τὸν Ἀχιλλεῖα ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου, τὸ δὲ, ἔνθα ἡ Ἀνδρομάχη θορνεῖ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ συζύγου της (Ἰλ. Σ. 23 καὶ ἐφ. — X'. 466 καὶ ἐφ.). Εἰς ἑκατέρην περιπτώσιν αἱ φρένες τῶν τεθλιμμένων καλύπτονται ὑπὸ νεφέλης λύπης· εἰς ἑκατέραν πίπτουσι κατὰ γῆς. Ἀλλ' ἡ μὲν τεθλιμμένη Ἀνδρομάχη ἀποσπᾷ ἐκ τῆς κεφαλῆς της τὰ κοσμητικά, καὶ τὰ διασκορπίζει περὶ αὐτῆς· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς μαθίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, καὶ ῥίπτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου του τὴν κόβιν, ἐν ᾗ κυλινδεται. Αἱ θεράπαινοι ἐγείρουσι καὶ ὑποσπνρίζουσι τὴν δεσποιναν, μήπως ἡ σφοδρότης τῶν σπασμῶν ἀποβῇ εἰς αὐτὴν θανατηφόρος. Ὁ δὲ Ἀντίλοχος κρατεῖ τὰς χεῖρας τοῦ ἥρωος μήπως διὰ τοῦ ξίφους ἀποκόψῃ τὸν λαιμὸν του.

Προσέτι ὁ ποιητὴς, εἰς δύνων εἰς τὴν λεπτοτέραν αἰσθητικότητα τῆς ἡμετέρας φύσεως, περιγράφει τὴν ἐκ τῆς λύπης προσγινομένην ἠδονήν· διότι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ῥητορ. Α'. ΙΑ.) καὶ ἐν τοῖς πένθεσι καὶ θρήνοις ἐγγίγνεται εἰς ἠδονήν, καθ' ὅσον ἡ ψυχὴ ἐν ταῖς πικρίαις αὐτῆς καὶ θλίψεσιν, ἐξωτερικευομένη καὶ ἐκφράζουσα τὰ παθήματά της, εὐρίσκει παρηγορίαν τινὰ καὶ ἀνακούφισιν, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς στίχοις (Ὀδ. Δ'. 311)

Ἄφρα καὶ εἰν ἄλθρα, φίλος περὶ χεῖρας βαλόντε
ἀμφοτέρω κρυαῖο τεταρπόμεθα γόσο.

ἢ περιγράφει ὅ,τι συνήθως συμβαίνει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ οἰκτείροντος, ὅστις συναισθάνεται οἴκτον καὶ θαυροῖ διὰ τὰ δυστυχήματα τῶν ἄλλων ἀναλόγως τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυστυχημάτων, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς ὑπέστη πολλά τοιαῦτα καὶ παραπλήσια. Παράδειγμα τούτου ἔχομεν τὴν περίστασιν, καθ' ἣν αἱ αἰχμάλωτοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου συνώδευον τοὺς θρήνους τῆς Βρισηίδος (Ἰλ. T'. 301).

Ὡς ἴφατο κλαίοντα ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες
Πάτροκλον πρόροσιν, σφῶν δ' αὐτῶν κηρὲ ἐλάτη.

ἔνθα καὶ ὁ Ferrasson, ἐκφράζεται οὕτω «*Delon*
» *mon goût particulier voilà le trait le plus fin qui*
» *soit dans toute l'Iliade; rien n'est plus naturel que*
» *l'image que le poëte nous présente de ces pauvres*
» *filles, qui se trouvant depuis assez longtemps*
» *entre es mains d'un vainqueur, renouvelent leurs*
» *larmes à l'occasion des nouveaux objets de tris-*
» *tesse qui les environnent, quoique elles y prissent*
» *peu de part.*» (Dissert. sur l'Iliade, part. IV. c. 4.)

Τέλος δὲ, περιγράφει ὅχι μόνον τὰ συνήθη ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς·

... Σόλος, ὅτε καὶ ἄλλων
οὐδαίη· ἐν στήθεσσι πόκα πρ' φρονεόντων,

ἀλλὰ καὶ μὲ τρόπον ἐμφατικὸν καὶ ἐντενον τὰς δύο ἀντιθέτους καταστάσεις τοῦ πάθους τούτου, εἴτε ἐκδηλουμένου δι' ἐξωτερικῶν σημείων, ὡς διὰ τῆς τῶν ὀμμάτων σπινθηροβολήσεως (Ἰλ. Α' 403).

μένεις δὲ μέγα φρένας ὄμφυμέλαινοι,
πίμπλαντ', ὅσπερ δὲ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἔκταν,

εἴτε ἀπεναντίας ὑπεκλυθίνοντος καὶ κειροφυλακτοῦντος πρὸς ἐλδίησιν (Ὀδ. Ρ'. 465).

ἀλλ' ἀέων κίνησι κάρη, κακὰ βουσοδομαίον.

Τέλος δὲ, ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς περὶ τοῦ περιγραφικοῦ ὕφους τοῦ Ὀμήρου θεωρίας, ἐκτὸς τῆς εὐκρινείας αὐτοῦ καὶ καθαρότητος, ἐκτὸς τῆς καταλληλίας καὶ προσαρμογῆς αὐτοῦ εἰς παράστασιν διαφόρων χαρακτήρων εἰς ἐξεικόνισιν διαφόρων ἰδεῶν, παθῶν, αἰσθημάτων, ἡ ποιητὴς ἐξέχει προσέτι καὶ εἰς τὴν θαυμασίαν τέχνην τοῦ νὰ διαστέλλῃ ἢ συστέλλῃ, τοῦ νὰ ἐπεκτείνῃ ἢ συντέμῃ τὴν περιγραφὴν κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ περιγραφομένου ἀντικειμένου. Πρόκειται π. χ. περὶ ἀντικειμένων ὑψηλῶν καὶ μεγάλων κινούντων ἡμᾶς εἰς θαυμασμόν καὶ ἐκπληξιν, καὶ ἐγειρόντων εἰς τὴν ψυχὴν μας τί ἀνώτερον πάσης ἐκφράσεως, ὅπερ αἰσθάνεται μὲν ἡ ψυχὴ, ἀδυνατεῖ ὅμως ὅπως εὖρη λόγους ἱκανοὺς πρὸς ἐξήγησιν τοῦ αἰσθηματός της ; Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ περιγράφων τοιοῦτου εἶδους ἀντικείμενον νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ μᾶλλον διασημὰ καὶ ἐξέχοντα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν, ἂν μὲλλῃ νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴν φαντασίαν τοῦ ἀκροατοῦ· ἄλλως ἡ περιγραφή ἐκπίπτουσα εἰς λειτομερείας καὶ διεξοδικότητας ἀποβαίνει ψυχρὰ καὶ κακόζηλος. Ἴδου πόσον μεγαλοπρεπῶς καὶ συντόμως μᾶς παριστάνει ὁ ποιητὴς τὸν Δία μόνον νεύοντα καὶ σειόντα τὸν Ὀλυμπόν.

Ἡ καὶ κυανέσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἄμβροσίοι δ' ἄρα χαίεται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπόν.
(Ἰλ. Α', 828.)

Ἡ ὁποῖαν ἐντύπωσιν τρόμου καὶ ἐκστάσεως ἐγείρουσιν εἰς τὴν ψυχὴν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι στίχοι δι' ὧν περιγράφεται ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις διὰ τὴν εἰς τὸν ἱερέα τοῦ γενομένην ὕβριν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος, καταβαίνει ἐξ οὐρανοῦ μετὰ τοῦ τόξου καὶ τῶν βελῶν του, καὶ διαχέει εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν θάνατον καὶ ὄλεθρον. Ἀπὸ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς τοῦ θεοῦ εἰς τὸ στρατοπέδον καταβάσεως δύο μόνον στίχοι ἐξαρκούσιν.

Τοῖ δ' ἔκλυε φῶστος Ἀπόλλων,
βῆ δὲ κατ' Ὀλύμποιο κάρηων χωόμενος κῆρ (Ἰλ. Δ' 43).

Ἐκπληκτικωτέρα δὲ εἶναι ἡ τελικὴ καταστροφὴ, ἐμπεριεχομένη εἰς ἓνα μόνον στίχον.

Βάλλ' αἰεὶ δὲ πυρὶ νεκῶν καίοντο θαρμιαί (αὐτόθι 82).

Ἐνταῦθα ἡ φθορὰ τοῦ λοιμοῦ ἐκτίθεται ζωηρότερον παρὰ ἂν περιγράφετο λεπτομερῶς ὁ τρό-

πος, δι' οὗ ἐνακίψας ἐμαίνετο, ἢ τὰ κακὰ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσχόντων.

Ὅτως ἀλλαγῶν εἰς δύο μόνους στίχους περιλείπονται ὁ θάνατος τοῦ Πητρόκλου, ὁ φονεὺς, ἢ περὶ τὸ πτόμα μάχη, ἢ περὶ τῶν ὄπλων σκύλευσις.

Εἴποι Πητρόκλος Νέκυος δὲ πέρι ἐμφυμάχοντα
γυμνοῦ· ἀτὰρ τάγε τάγε ἔχει κορυθαίλας Ἐκτωρ.
(Ἰλ. Σ'. 18.)

Πρόκειται ἀπεναντίας περὶ ἀντικειμένου φύσει ἑλλείποντος μεγέθους καὶ ὕψους ; Ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα ν' ἀναπληρῶι τὴν ἑλλειψιν ταύτην διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἐκθεσεως τῶν καθέκαστα, διὰ τῆς διακεκριμένης καὶ ἀκριβοῦς ἐκείνης περιγραφῆς ἀπασῶν τῶν μερικότητων, ὧν τὸ σύνολον δύναται νὰ ἐγγαράξῃ πλήρη καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου. Οὕτω π. χ. ὁ ποιητὴς παριστάνει τὸν Πηνδάρου παρασκευαζόμενον κατὰ προτροπὴν τῆς Ἀθηνᾶς νὰ συγχύσῃ τοὺς ὄρκους τῶν συνθηκῶν ἐπιβολευόμενος διὰ προδοσίας τὴν ζωὴν τοῦ Μενελάου. Ἀλλὰ τὸ περιστατικὸν τοῦτο, καὶ τοι σημαντικὸν εἰς τὰς συνεπείας του, καθ' ἑκαστὸ θεωρούμενον ὅμως δὲν παρέχει μέγα τι καὶ ἀξιόλογον. Τί κάνει λοιπὸν ὁ ποιητὴς ; ἐμψυχώνει τὴν διήγησίν του, περιγράφων κατὰ πλάτος τὰ περὶ τοῦ τόξου τοῦ Πηνδάρου. Πρωτὰ ττε λοιπὸν τὴν κατασκευὴν τοῦ τόξου· τὸ κέρας τῆς αἰγῆς, ἐξ ἧς ἦτο κατασκευασμένον, τὸν φέρει ἐν εἰδὲι παρεκβάσεως εἰς τὴν θήραν, ἐν ἧ ὁ Πηνδάρου τὸν εἶχε φονεύσει· κατόπιν δὲ περιγράφει τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ κερχοξὸος τέκτων μετεποίησε τὰ κέρατα αὐτῆς εἰς τόξον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον διηγείται ὅτι ὁ Πηνδάρου τανύσας αὐτὸ τὸ κατέθεσεν ἐπὶ γῆς, καὶ ὅτι οἱ φίλοι του τὸν περικύκλωσαν διὰ τῶν ἀσπίδων των, ἵνα μὴ ἐφορηήτωσι κατ' αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ πρὶν κτυπηθῆ ὁ Μενέλαος. Τέλος δὲ ἡ ἐκπωματίσις τῆς φαρέτρας, ἡ ἐξαίρεσις τοῦ βέλους, ἡ περιγραφή αὐτοῦ, ἡ προσάρμοσις του εἰς τὴν νευρὰν τοῦ τόξου, ἡ εὐχὴ τοῦ Πηνδάρου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν γεννηθέντα εἰς τὴν πατρίδα του ὑπὲρ τῆς οἰκαδὲ ἐπιστροφῆς του, ἡ διὰ τῶν δακτύλων συνερέλκωσις τῆς νευρᾶς καὶ τῶν γλυφίδων τοῦ βέλους, ἡ προπέλασις τῆς νευρᾶς εἰς τὸν μαστὸν καὶ τῆς σιδηρᾶς αἰχμῆς τοῦ βέλους εἰς τὸ τόξον, πάντα ταῦτα περιγράφονται μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστι μεγαλητέρας λεπτομερείας καὶ ἐξακριβώσεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτενῆ ταύτην διήγησιν τελευτᾷ διὰ δύο λαμπρῶν στίχων, δι' ὧν ἀκούεται οὕτως εἰπεῖν ὁ αὐριγμὸς τοῦ τόξου καὶ ἡ ἰσχὴ τῆς νευρᾶς, καὶ παρίσταται τὸ βέλος ὡς ἐμψυχὸν δὲ προθυμούμενον νὰ πετάξῃ εἰς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων (Ἰλ. Δ'. 105 — 126).

Μεταβαίνοντες δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ ὕφους εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων τῆς Ἰλιάδος π. χ. παρατηροῦμεν ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἐκθεσις ἀπάντων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, οὐδὲ ἡ βιογραφία ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ μοναδική τις, κυρία, καὶ ἐνδιαφέρουσα περίστασις ἔχουσα, κατὰ

τὴν Ἀριστετέλη, ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος. Τίς δὲ εἶναι ἡ περίστασις αὕτη ἐν τῇ Ἰλιάδι; Ἀγαμέμνων ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐξυβρίζει τὸν Ἀχιλλεὺς, τὸν ἀνδρειότερον πολεμιστὴν, ὅστις διὰ τοῦτο ἀποσύρεται ὠργισμένος ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἀλλ' ἐπαπειλημέναι συμφοραὶ καὶ ἔσται τοῦ στρατοῦ ἀναγκάζουσι τὸν βασιλέα νὰ καθικετεύσῃ τὸν Ἀχιλλεὺς, ὅπως παύσας τῆς ὀργῆς του συμβιβιωθῇ μετ' αὐτοῦ. Πλὴν εἰς μάτην! Τέλος δὲ, ὅποταν τὸ πῦρ τῶν πολεμίων ἐπαπειλῇ καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκηνάς, ἐπιτρέπει εἰς τὸν φίλον του Πάτροκλον ἵνα λάθῃ αὐτὸς μέρος εἰς τὴν μάχην. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος στρατηγοῦ τῶν Τρώων, ὁ Ἀχιλλεὺς ὀρμώμενος ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς φιλίας ἐξέρχεται εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης, ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του, ἐνθα φονεύει τὸν Ἑκτορα.

Ἀλλὰ τὴν πράξιν ταύτην, καὶ τοὶ ἀπλῆν καὶ ἀπερίπλοκον, ὁ ποιητὴς διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του κατώρθωσε νὰ διαποικίλῃ θυμασίως πλουτίζων αὐτὴν μὲ συμβάντα, δημηγορίας, χαρακτηρισθεῖς τε καὶ ἀνθρωπίνους, παρεμβάλλων μάχας, βραχείας τινὰς εἰδήσεις περὶ τῶν φονευομένων ἡρώων, ἐραλκῶν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν προσοχὴν μας καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τῆς βαθμολογικῆς ἐπαυξήσεως τῶν δυστυχημάτων καθ' ὅσον προχωρεῖ τὸ ποίημα, καὶ τὰ πάντα οἰκονομῶν ὅπως μεγαλύνῃ τὸν Ἀχιλλεὺς, καὶ ἀναδείξῃ αὐτόν, εἰς ἀπ' ἀρχῆς προεπιθετὸ, τὸν πρωταγωνιστὴν καὶ τὸ κύριον ὑποκείμενον τῆς ἐπικῆς πράξεως, ἧτις συνάπχρτιζονται ἐκ τῆς δέσεως καὶ λύσεως· διότι ἡ μὲν συνισταμένη εἰς τὰ προσπίπτοντα ἐμπόδια καὶ τὰ παρεμβλλομένας ἀντιστάσεις ἐπαυξάνει τὴς δυσκολίας καὶ παροξύνει τὴν περιέργειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου, ἀνησυχῶντος καὶ ἀσθμαίνοντος ὅπως ἐπὶ τέλους ἴδῃ τὴν ἐξουάλυνσιν καὶ ἀφίρσιν τῶν δυσκολιῶν τούτων, ἡ δὲ συνίσταται εἰς τὴν ἄρσιν τῶν ἀντιτάσεων ἐκπηγάζουσιν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως καὶ συμπλοκῆς τῶν πραγμάτων. Οἷον ἐν τῇ Ἰλιάδι πρόκειται νὰ τιμηθῇ ὁ περιυβρισθεὶς Ἀχιλλεὺς. Τοῦτο ἀποφασίζει ὁ Ζεὺς ἐμβάλλων εἰς δυστυχίας τοῦ Ἑλληνος. Ἀλλ' ἡ Ἥρα μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς προστάττει. Ἐντεῦθεν ἀρχεται ἡ πρώτη στάσις βιθμηδῶν πολλῶ μᾶλλον περιπλεκομένη. Τρέπονται οἱ Ἕλληνες εἰς φυγὴν. Ἐκάτερα τὰ διαμαχόμενα μέρη συμφωνοῦσι νὰ διαλύσωσι τὸν πόλεμον διὰ τῆς μονομαχίας τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Πάριδος. Νικᾷ ὁ Μενέλαος, καὶ ἡ δέσις αὐξάνει· διότι οὕτω κινδυνεύει ὁ Ἀχιλλεὺς νὰ μείνῃ ἄδοξος. Ἀλλ' ἀναρῶνται ἑταῖρα νῆαι δυσκολίας. Πληγόνεται διὰ προδοσίας ὁ Μενέλαος· ἀριστεύει ὁ Διομήδης. Ἡ Ἥρα καὶ ὁ Πρωσεδῶν βοηθοῦσι τοὺς Ἕλληνας. Ἀποφασίζει ὁ Ἀχιλλεὺς ν' ἀποπλεύσῃ. Πάντα δὲ ταῦτα ἐπαυξάνουσι τοῦ ἀναγνώστου τὴν ταραχὴν. Ἀλλὰ τέλος φονεύεται ὁ Πάτροκλος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν φόνον τοῦ φίλου του, συμβιβάζεται μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ὀπλιζεται πάλιν ὁ Ἥρω, ἀναφαίνεται εἰς

τὴν μάχην, καὶ διὰ τὰς νίκας του δοξάζεται. Ἰδοὺ ἡ λύσις τῆς ἐπικῆς πράξεως.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἦναι ἡ πράξις ὄντως ποιητικὴ πρέπει καὶ τὰ τρία στοιχεῖα αὐτῆς, ἡ ἐνέργεια, ἡ ἀντενέργεια ἢ τοὶ ἡ δέσις, καὶ ἡ λύσις νὰ ἦναι ἐπίσης δεδικαιοιογημένα, ἐπίσης ἔλλογα. Οὕτω π.χ. θυμαζόμεν τὴν τέχνην τοῦ ποιητοῦ, δι' ἧς παριστάνει τὸν Ἀχιλλεὺς καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα ἐπίσης δικαιομένους ἐν τῇ αὐτῶν ἐριδί. Ναί μὲν εἶχε δικαίωμα ὁ Ἀχιλλεὺς, καθὼ στρατηγός, νὰ προφυλάξῃ τὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ἢ νὰ προεκάλεσεν ἡ ἀπερισκεψία καὶ τὸ πάθος τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ζητεῖ δὲ προτέτι νὰ βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς θείας ἐπιδοκιμασίας ὑποβάλλων τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν μάντιν Κάλχαντα. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπομένη διαγωγή του δὲν δύναται τοσοῦτον εὐκόλως νὰ δικαιολογηθῇ. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐνθαρρύνει τὸν μάντιν ἐξαιτούμενον τὴν ὑποστήριξίν του, περιέχει τι σαρκαστικὸν κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ τείνει νὰ παροξύνῃ τοῦτον κατὰ τοῦ μάντεως. Κατόπιν δὲ ἡ ἐξέλιξις ἐκατέρων τῶν διαφορομένων ἀπακαθιστᾷ δύσκολον ἢ ἀποφασισθῇ τίς ἐκ τῶν δύο εἶχε δίκαιον. Ἡ μὲν πρότασις τοῦ Ἀγαμέμνονος ν' ἀποδώτῃ τὴν Κρουσιδίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τοῦ ἐτοιμάσωσι κοινῶς ἄλλο γέρας, εἰ καὶ οὐχὶ γενναῖα, ἦταν ὅμως δίκαια καὶ νόμιμος· ἀλλ' ἡ χλευαστικὴ ἀπάντησις τοῦ Ἀχιλλεὺς προκαλεῖ τὴν διαδήλωσιν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτι θέλει ἀφαιρέσειν τὸ γέρας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τέλος δὲ ὁ Ἥρωσ πλαγίως μὲν, πλὴν αὐστηρῶς ὀνειδιζει τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἀνανδρον ὑποταγὴν του εἰς τὸν ἀδίκον βασιλέα.

Δημοθόρος βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐκ ἔβουλοισιν ἀνάσσειν

ἢ γὰρ ἄν, Ἀτρεΐδῃ, νῦν ὑστάτα λυθῆταιο (Ιλ. Α'. 231).

Ἀλλ' ἡ διαγωγή των αὐτῆ, καὶ τοὶ παρέχουσα εἰς τὸν Ἀχιλλεὺς δικαίτην ἀφορμὴν ἀγανακτήσεως, δικαιολογεῖται ὅμως· διότι οὐδεμίαν ἄλλην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν μεγαλητέραν ἀπαντῶμεν παρὰ τῇ ποιητῇ ἢ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἐπομένως δὲ οἱ συστρατιῶταί του ἐμελλον νὰ κρίνουνσιν ὅτι, ἕνεκα τῆς ἐξάψεως του ἀπώλεσε μέγα μέρος τοῦ δικαίου του.

Ἀλλ' ὑπὸ τίνα ὄρον ἡ ἀντίθεσις αὕτη δείκνυται ὀρθὴ καὶ δεδικαιοιογημένη; καθ' ὅσον βέβαια φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν σπραγίδα τοῦ ἰδανικοῦ, καθ' ὅσον μετέχει τοῦ ἐλλόγου καὶ τοῦ πρόποντος. Τὰ πρὸς ἀλλήλα διαμαχόμενα ὀρεῖλοντι νὰ ἦναι συμφέροντα ἔλλογα, εἰς τρόπον ὥστε δύναμις ν' ἀντιπαλαίῃ κατὰ δυνάμειος. Τοιαῦτα δὲ εἶναι αἱ αἰτίαι δυνάμεις τοῦ πνεύματος, αἱ οὐτιώδεις χρεῖται τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οἱ καθ' ἑαυτοὺς ἀναγκάζουσι σκῆποι τῆς πράξεως. Τίνες δὲ εἰσὶν οὗτοι; εἶναι ἡ Οἰκογένεια, ἡ Πατρίς, ἡ Πολιτεία, ἡ Θρησκεία, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ φιλία, ἡ ἀξία, κ.τ.λ. Ἐπομένως δὲ ἡ ἐνέργεια οὐχ ἦττον ἢ ἡ ἀντενέργεια ἀνάγκη νὰ ἐκπηγάζωσιν οὐχὶ ἐκ τινος φαντασμοῦ ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ἐκ τινος ἐλλόγου καὶ ἐπιδεδουκισμένης ἀρχῆς. Πλὴν αἱ αἰτίαι αὗται δυνάμεις δὲν πρέπει

νά παριστάνονται ὡς γενικαὶ καὶ ἀφηρημένοι ἔννοιαι, ἢ ὡς ψυχραὶ καὶ ἀνούσαι ἀλληγοραὶ, ἀλλὰ συγκεκριμένοι καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἐνσπαρασμένοι εἰς τὸν ἄνθρωπον· πρέπει νὰ συγκινῶσι τὰ ἐνδότεα τῆς ψυχῆς του, πρέπει ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ μετατρέπωνται εἰς πάθος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Τὴν λέξιν δὲ πάθος ἐκλαμβάνομεν κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ γενικωτέραν σημασίαν ἣν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀνευ τῆς προσημασίας τοῦ ἰδιοτρόπου καὶ αξιομέμεπτου, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ τὴν σημασίαν μιᾶς ἠθικῆς καὶ ἐλλόγου δυνάμεως τῆς ψυχῆς· καθὼ δὲ τοιοῦτον, καθὼ ἐμπεριέχον ἐν ἑαυτῷ οὐσιώδες τι καὶ ἐλλογον, ἐπανεργεῖ δραστηρίως ἐπὶ τῶν θεατῶν· διότι κρούει καρδίαν, αἵτινες ἀνταγοῦσιν εἰς τὴν καρδίαν παντὸς ἀνθρώπου, διότι καὶ τις ἐννοεῖ καὶ ἀναγνωρίζει τὸ ἀξιόλογον καὶ τὸ οὐσιώδες, ὅπερ ἐγκρατεῖται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀληθινοῦ πάθους. Τὸ δὲ πάθος ἐνεργὸν γινόμενον καὶ εἰς πρᾶξιν μεταπραζόμενον, ἀποτελεῖ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ διὰ τούτου ὅτι τὸ πάθος οὐκ ἀποκλειστικῶς ν' ἀπαρτίζη τὸν ὅλον χαρακτῆρα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἄτομον νὰ κατακυριεύεται ὁλοσχερῶς ὑπὸ μοναδικοῦ τινος πάθους, οἷον ὑπὸ τῆς τιμῆς, τοῦ ἔρωτος, κ.τ.λ., ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ποικιλίας τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν διαλογισμῶν του, ἐν μέσῳ τῆς πολλαπλότητος τῶν βιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ σχέσεων νὰ διαπερᾶται καὶ νὰ ὠθῆται ὑπὸ ἐνὸς αἰσθήματος ἐπικρατοῦντος πάντων τῶν ἄλλων, καὶ ἐμφαίνοντος τὴν κυρίαν καὶ ἐξοχὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ὅλου χαρακτῆρος. Οὕτω π. χ. τὸ πρότιστον καὶ δεσπότητον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ὀμηρικοῦ Ἀχιλλεὺς εἶναι ὁ Ἡρωϊσμός, εἶναι ἡ νεανικὴ αὐτοῦ ἰσχὺς καὶ ἀνδρεία, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως αὐτῷ καὶ αἱ ἄλλαι ποιότητες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διότι ἐνταυτῷ εἶναι καὶ υἱὸς φιλόστοργος, κλαίει διὰ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἀπ' αὐτὸν Βρισηΐδα, αἰσθάνεται τὰ εἰλικρινέστερα αἰσθήματα τῆς φιλίας ὑπὲρ τοῦ Πητρόκλου καὶ τοῦ Ἀντιόχου, σέβεται τοὺς γέροντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ δεικνύεται καὶ εὐερέθιστος, φιλέκδικος καὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν του ἀπάνθρωπος, ὅτε δένει περὶ τὴν ἄμαξάν του τὸν φονευθέντα Ἔκτορα, καὶ ἔλκει τρεῖς τὸ πτώμα του περὶ τὰ τεῖχη τῆς Τρωάδος· καὶ ὅμως μακλάττεται προτεροχομένου εἰς τὴν σκηνὴν του τοῦ γέροντος Πριάμου, ἀναμιμνήσκειται τὸν γέροντα πατέρα του, καὶ ἀπλόνει τὴν ἀνδροφόνον χεῖρά του πρὸς τὸν κλαίοντα βασιλέα. Περὶ τοῦ Ἀχιλλεὺς δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἰδοὺ ἄνθρωπος· εἰς τοῦτον τὸ εὐγενὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναπτύσσει ἅπαντα τὸν πλοῦτόν της. Ἐλατύτερος δὲ ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων χαρακτῆρων. Ὁ Ὀδυσσεὺς, ὁ Διομήδης, ὁ Αἴας, ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ἔκτωρ, ἡ Ἀνδρομάχη, ἕκαστος εἶναι πλήρης, πραγματικῶς ἄνθρωπος, καὶ ὄχι ἀλληγορικὴ ἀφάρισις πλευρᾶς τινος χαρακτῆρος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ῥύμη τοῦ λόγου μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ περὶ χαρακτῆρων τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων, ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν ἐκ προθέσεως ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ

αὐτῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἡμετέρας πραγματείας.

Οὐδαμοῦ ἐξέχει βέβαια τοσοῦτον ὁ ποιητὴς, οὐδαμοῦ ἀναπτύσσει τοσαύτην τέχνην καὶ ἐπιδειξιότητα, ὅσῃν εἰς τὴν τῶν χαρακτῆρων ἀπεικόνισιν, ὧν ἕκαστος ζωγραφούμενος μετὰ θαυμαστίας λεπτότητος, ἀτομικεύονται ὄχι μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰδικότητα τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων καὶ τῆς μᾶλλον διακεκριμένης φυσιογνωμίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰς τὰς πλέον ἐνδραυχοὺς πτυχὰς τῆς καρδίας καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι ὄχι μόνον φέρουσι τὸν τύπον τὸν μόνον ἢ μεγαλοφυῶς ἠδύνατο νὰ ἐντυπώσῃ εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὅπως τοὺς ἐννοήσωμεν πρέπει νὰ καταβάλωμεν προσοχὴν καὶ νὰ τοὺς αἰσθανθῶμεν, διότι δὲν παριστάνονται διὰ περιγραφῶν καὶ ἐξιστορήσεων· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ βίῳ ὄντες καὶ ἐνεργοῦντες, πρέπει νὰ ἐξοικειωθῶμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς γνωρίσωμεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, συζῶντες μετ' αὐτῶν ὡς φίλοι κατὰ τὰς διαφοροὺς περιπετείας των, καὶ ὄχι κήρυκτες ὡς ξένοι ἐκ τινῶν εἰσαγωγικῶν προτάξεων, δι' ὧν πληροφορούμεθα τὸ γένος των, τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὄνομά των.

Ὅτι δὲ πρῶτον καὶ καθόλου ἀντιλαμβανόμεθα εἶναι ἡ διαφορὰ ἐκτέρων τῶν ἐθνοτήτων, ἡ διακρίσις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Τρωικοῦ χαρακτῆρος. Τούτους περιγράφων ὁ ποιητὴς δεικνύει βαθεῖαν γνῶσιν τῶν φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰτιῶν, αἵτινες παράγουσι τὰς γενικὰς ποικιλίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Τῶν μὲν Ἑλλήνων χαρακτηριστικὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ, ἡ περὶ τὴν τάξιν, ἡ ἀνευ ἐπιδειξέως ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια· τῶν δὲ Τρώων εἶναι τὸ προδοτικὸν καὶ ἐπιόρκον ἦθος, τὸ ἐν ταῖς μάχαις θορυβῶδες καὶ ἀκοσμον, ἡ περὶ τὸ κομπορῆμονεῖν καὶ ἀλλάζονεσθαι ἐπιβόρεα. Ἡ ἀντίθεσις δὲ αὕτη γίνεται ἔτι μᾶλλον καταφανῆς, ἐάν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς πράξεις ἐκατέρων· διότι ἡ τῶν Τρώων ἀστασία καὶ ἐπιόρκια, ἡ ἐπίμονος ὑποστήριξις ἀδίκου ἀγῶνος, καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν των, ἀντίκεινται εἰς τὰς τῶν Ἑλλήνων ἐλλόγους καὶ δικαίας ἀπαιτήσεις, εἰς τὸ ἀπλοῦκόν καὶ ἐνορκόν τῶν τρόπων των. Ἐταύτως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς πρὸς τὰ πολεμικά. Αἱ μὲν ἐπιτυχίαι τῶν Τρώων ὀφείλουσι εἰς τὴν εἰδικὴν ἐπιρροίαν τῶν θεῶν, αἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων εἶναι πολλάκις ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀνδρείας. Οἱ μὲν ἠγεμόνες τῶν Τρώων οὐδέποτε ἔρχονται εἰς σύγκρουσιν μὲ ἀντιπάλους θεοὺς, οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπανεὶλημμένως καὶ ἐπιτυχῶς. Καὶ οἱ ἠγεμόνες τῶν Τρώων, καίτοι πολλάκις περιχυτολογοῦντες καὶ ἐξυμνοῦντες τὴν ἀνδρείαν των, ὅσάκις ὅμως ἀνταγωνίζονται μὲ ἰσοβαθεῖους Ἕλληνας, ἠττῶνται. Κατὰ πᾶσαν βέβαια συμπλοκὴν, ὅτε οἱ θεοὶ δὲν ἐπεμβαίνουσι, καταφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Διομήδους ἐπὶ τοῦ Ἔκτορος, τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν ἄλλων Τρώων. Ὁ Μενέλαος νικά τὸν Ἡφρίν, ὁ Πάτροκλος

τὸν Σαρπηδόνα· ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ, οὐδέποτε οὐδαίς ἤρωϊς Ἕλληνα περιπίπτει εἰς ἐξουτελιστικὴν ἥτταν.

Ἐάν δὲ μετὰ τὰς προεισαγωγικὰς ταύτας παρατηρήσεις περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος ἐκατέρων τῶν λαῶν, ἐπεχειροῦμεν νὰ προσδιορίσωμεν τοῦ χαρακτήρα ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἡρώων, ἠθέλαμεν ἀναγκασθῆν νὰ ἐπεκταθῶμεν πέραν τοῦ δέοντος ὑπερβαίνοντες τὰ ὅρια τῆς πραγματικῆς ταύτης. Ὅθεν ἂς ἐπαρκεσθῶμεν νὰ ἐχνογραφῆσωμεν ἐν περιλήψει μόνον τὰς ἀτομικότητας τινῶν ἐξ αὐτῶν, παραλαμβάνοντες χάριν παραδείγματος τρία, οὕτως εἶπειν, ὁμοειδῆ ζεύγη συγκείμενα ἕκαστον ἐξ ἐνὸς Τρώος καὶ ἐξ ἐνὸς Ἑλλήνος, ὅπως διὰ τῆς ἀντιπαράθεσις ταύτης γείνηται καταφανστέρᾳ ἡ θαυμασιὰ τοῦ ποιητοῦ ἐπιτηδειότης περὶ τῆν τῶν χαρακτήρων διαγραφὴν καὶ ἀπεικόνισιν. Ἐστῶσαν δὲ τὰ τρία ταῦτα Ζεύγη, ὁ Ἀχιλλεύς καὶ ὁ Ἔκτωρ, ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Πρίαμος, ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Ἀνδρομάχη.

Ἄλλ' ὑποδηλώσαντες ἤδη ἀνωτέρω τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως μεγάλης ἀτομικότητος, ἀρχόμεθα νῦν ἀπὸ τῶν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ. Ὅτι δὲ πρῶτον καὶ κατ' ἐξοχὴν μᾶς ἐκπλήττει εἶναι ἡ ἀντίθεσις τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν περιουτολογιῶν τοῦ Ἔκτορος ὡς πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὴν πραγματικὴν του βαρῦτητα· διότι, καθὼς πολεμιστῆς, δεικνύεται πολὺ ὑποδεέστερος τοῦ Ἀχιλλέως. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, ἠττάται πραγματικῶς ἀπαξ μὲν ὑπὸ Διομήδους δις δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰχάντος. Εἶναι δὲ ἐτι μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον, ὅτι ὁ Ἔκτωρ οὐδέποτε παρίσταται ὡς νικήσας διάσημόν τινα στρατηγόν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν περίστασιν τοῦ Πατρόκλου ὁ ποιητῆς δεικνύει τοῦτο σφερότατα· διότι μόλις ἐκεῖνος ἐμφανίζεται εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ ἰδοὺ πάραυτα ὁ Ἔκτωρ πρῶτος φεύγει, ἐντόνως προτρέπων τὸν στρατὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ (Ιλ. II. 367—656). Ἄμα δὲ ὡς ὁ Πατρόκλος πληθύνεται κενερίως ὑπ' ἄλλου τινός, σταματᾷ ὁ Ἔκτωρ ἐπιπέριον τὴν τελευταίαν πληγὴν εἰς τὰ πηθήματα του, καὶ κατόπιν ἀποδίδων εἰς ἑαυτὸν ἀπασα τὴν δόξαν τοῦ κατορθώματος (Ιλ. II. 848—835).

Τὸ μεγαλή-ερον ἀνδραγάθημα τοῦ Ἔκτορος καθ' ὅλην τὴν Ἰλιάδα εἶναι ἡ διάφορις τῶν πυλῶν τοῦ τῶν Ἑλλήνων περιτειχίσματος (Ιλ. II. 445—474). Ἄλλ' ἐάν παραβάλωμεν τοῦτο μετὰ τὸ κατορθώμα τοῦ Σαρπηδόνα, πρὸ ὀλίγου κρημνίσαντος τὴν ἐπικλήξιν, πρέπει ὀριστικῶς νὰ προτιμῆσωμεν τὸν Λύκιον ἡγεμόνα, ὅστις διαπράττεται τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο, καὶ τοὶ ἀνθισταμένωι τοῦ Τεύκρου καὶ τοῦ Ἀΐαντος· ἀλλ' οὐδαίς Ἕλληνα στρατηγὸς παρευρίσκειται ὅτε ὁ Ἔκτωρ εἰσελκύνει διὰ τῶν πυλῶν.

Ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ Ἔκτωρ δεικνύεται πραγματικῶς μέγας πολεμιστῆς, εἶναι ὅτε, βλέπων ἰδίῳις ὤμασι τὸν νέον ἀδελφόν του Πολύδωρον φονεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐκβάλλει τὸν συνήθη τρόμον, ὑφ' οὗ πρόην κατελαμβάνετο ἀπέναντι τοῦ ἀκαταμάχιστου Ἡρώος. Τὸ ἠλεκτρικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἐντοπίσασεν εἰς τὴν ψυχὴν του ἡ θεὰ Ἑ-

κείνη περιγράφεται λαμπρότατα διὰ τῶν ἐφεξῆς στίχων (Ιλ. 24'. 419).

Ἔκτωρ δ' ὡς ἐνόησε κασίγητον Πολύδωρον,
ἔντερ' αἰετὸν ἔχοντα, λιαζόμενον πρότι γαίρ,
κάρησ' οἱ ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀγλῆσ' οὐδ', ἔρ' ἔτ' ἔτι
θερὸν ἔκα· στρωμάσθ' ἀλλ' ἀντίς ἔλθ' Ἀχιλλῆος,
ὄψ' ὄρου κραδῶν φλογὶ εἴκελος.

Ἄλλ' ἐκ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος μεταβαίνοντες εἰς τὸ ἦθος του, ἀπαντῶμεν βεβαίως εἰς τὸν Ἔκτορα ἕνα ἐκ τῶν συμπαθητικῶ-έρων καὶ φιλανθρωποτέρων χαρακτήρων τῆς Ἰλιάδος. Εἰς αὐτὸν μόνον συνδυάζονται συγκινητικώτατα ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ βαθεὶα στοργῆ μετὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ ἡρωικῆς ἀνδρείας. Καί τοι μὴ ὦν ὁ τύπος τοῦ πολεμιστοῦ μήτε τοῦ πολιτικοῦ, εἶναι ὁμῶς τὸ παράδειγμα καὶ ὁ ὑπογραμμὸς τῆς πατρικῆς καὶ συζυγικῆς στοργῆς, ὡς παριστάνεται εἰς τὴν παραταίς Σκαιαίς· πύλαις ἀμίμητον σκηνὴν τῆς μετὰ τῆς γυναικὸς του Ἀνδρομάχης συνεντεύξεως.

Νέστωρ καὶ Πρίαμος. — Ὁ Νέστωρ εἶναι μὲν γέρον, ἀλλ' ἀκμαῖος καὶ ζωηρός. Εὐαρεστεῖται, ὡς εἶναι φυσικὸν εἰς τοὺς γέροντας, ν' ἀναμνησκῆ τὴν λαμπρότητα τῆς παρελθούσης γενεᾶς τῶν Ἡρώων, ἀντιπαράβαλλομένης πρὸς τὴν ἐκφύλισιν τῆς ἐνεστῶσης. Εἰ καὶ ὑποδεέστερος τῶν νέων συναγωνιστῶν του ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν, εἶναι ὁμῶς οὐχ ἥττον αὐτῶν ἀτρήμητος. Ἀκάματος εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ κοινῶ καλοῦ ἀγῶνας του εἶναι πάντοτε ἰλαρὸς καὶ εὐθυμος, καθ' ὅσον οὔτε εἰς τὰς εὐτυχίας ὑπὲρ τὸ δέον ἐπαίρεται, οὔτε εἰς τὰς δυστυχίας ἀποθαρρύνεται.

Ὅτι δὲ ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ εὐβουλία καὶ φρόνησις συνάδει μετὰ τὰς περὶ αὐτῶν μεγαληγορίας, ἐπιβεβαιούται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ποιητοῦ μαρτυρίας.

Νέστωρ οὐ καὶ πρέσβην ἐρίστη φαίνετο βουλή.

Καί τῷ ὅτι ὁ Νέστωρ εἶναι πάντοτε ὁ κορυφαῖος τῶν βουλευφόρων Ἑλλήνων. Αὐτὸς ὑπαγορεύει στρατιωτικὴν τινα παράταξιν ἣν παραδέχεται ὁ Ἀγαμέμνων. Αὐτὸς προτείνει τὴν ὀχύρωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ δίδει τὸ σχέδιον πρὸς ἐκτέλεσιν. Αὐτὸς πρῶτος πείθει τὸν Ἀγαμέμνονα περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξλιγίσῃ τὸν Ἀχιλλεῖα, καὶ ἐκλέγει τοὺς πρέσβεις, οὓς νομίζει καταλληλοτέρους ὅπως διενεργήσωσι τὴν σπουδαίαν ταύτην ὑπόθεσιν. Αὐτὸς ἐπὶ τέλους εἶναι ὁ προνικητῆς καὶ ὁ αἴτιος τῆς νυκτερινῆς ἐξόδου τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐπίσης δὲ καὶ τῆς αἰείας ἣν ἔλαβεν ὁ Πατρόκλος παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μάχην τοῦς Μυρμιδόνας, ὅθεν ἤρτηται ἀπασα ἡ ἐπομένη τύχη τοῦ πολέμου.

Τοῦ γέροντος Πριάμου ὁ χαρακτήρ εἶναι κρᾶμά τι καλοῦ καὶ κακοῦ. Ἡ στοργὴ του καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ ἀντισταθμίζονται ὑπὸ τινος πέρην τοῦ μέτρου συγκαταβατικῆς διαθέσεως· καὶ ἡ ἀδιαφορία του, ἢ μᾶλλον εἶπειν ἡ συμπαθεὶά του

ὡς πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας του ἐπικρατοῦντα ἐλαττώματα γίνεται αἰτία τοῦ θλέθρου τῆς Πατρίδος του. — Ἡ ἠθικότης τοῦ Πριάμου καὶ τῶν ἄλλων γερόντων, οἵτινες ἐκπροσωπεύουσι τὴν σύνεσιν τοῦ Τρωϊκοῦ λαοῦ, καταφαίνεται ἐκ τῶν λόγων οὓς τινὰς ἐκφράζουσιν ὅτι καθήμενοι ἐπὶ τοῦ πύργου εἰς κρίσιμον περίστασιν, βλέπουσι τὴν Ἑλένην πρὸς αὐτοῦ ἐρχομένην. Ἄντὶ νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ συνετοῦ τούτου συνεδρίου, πόσον ἀδικὸν καὶ παράλογον εἶναι νὰ θανατώνωνται τοσοῦτοι ἥρωες καὶ ὀλόκληρα ἔθνη νὰ καταστρέφωνται ὑπὲρ μιᾶς γυναικὸς, ἀπεναντίας τί ἐκφωνοῦσιν;

Οὐ νέμεσις Τρώας καὶ ἑκκνήμιδας Ἀχαιοῦς
Ταῖσ' ἄμφι γυνικὴ πόλιν γρόνον ἄλγεα πάσχειν.
(Ιλ. Γ'. 135).

Οὐχ ἦσαν χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Πριάμου ὀλίγον ἔπειτα, ὅτι προσκαλὼν τὴν Ἑλένην νὰ καθίσῃ πλησίον του τὴν βεβαίως ὅτι

Ὅστι μοι αἰτιή ἔσι, θεοὶ νόμοι αἰτιοὶ εἰσι.

Ἄλλ' ἐν ἀφ' ἑνὸς καταδικάζωμεν τὰς ἀδυναμίας του, δὲν δυνάμεθα ὁμοίως ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὰς ἀρετὰς του. Καὶ τῶντι ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ πατρικὴ στοργὴ καὶ ἡ ἠπιότης μεθ' ἧς προσφέρεται πρὸς τὴν Ἑλένην, ἀφοῦ ἀπαξ τὴν ἐθεώρει ὡς νόμφην του. Αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ μαρτυρεῖ ἐν βραχείᾳ παρενθέσει τὴν πρὸς αὐτὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν του (Ιλ. Ω'. 768).

Ἄλλ' εἴ τίς με καὶ ἄλλος ἐνὶ μεγάροισιν ἐνίπτοι,
θαίρων ἢ γαλῶν ἢ εἰνατέρων εὐπέπλ' ἢ,
ἢ ἐκυρῆ, ἐκυρὸς δὲ πατήρ ὡς ἦπι οὐκ εἶμι,
ἀλλὰ σὺ τόνγ' ἐπέισσι παραιφόμενος κατέρυκες.

Τὸ ἡμιστίχιον τοῦτο ἀποτελεῖ δι' αὐτῆς τῆς συντομίας του καὶ διὰ τῆς ζωηρότητος τῆς ἀντιθέσεως τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ὅπερ μόλις διεξοδικὰ ἐγκώμια ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσιν.

Εἰς τὴν τελευταίαν ὁμοίως σκηνὴν τῆς Ἰλιάδος κατ' ἐξοχὴν παρίσταται ἡ λαμπροτέρα πλευρὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πριάμου. Πᾶν ἐλάττωμα αὐτοῦ ἢ ἀβουλία σδύνεται ἐνταῦθα ἀπέναντι τῆς συμπαιθείας διὰ τὰ δυστυχήματα ἐν οἷς περιεπλέχθη καὶ θαυμάζεται ὁ ἠρωϊσμός αὐτοῦ τολμησαντος διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου νὰ εἰσελθῇ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παρωρισμένου Ἀχιλλέως, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸ πτώμα τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ του. Ὁ ἐνθερμὸς ζήλος, αἰ ἱκεσίαι καὶ τὰ δάκρυα τοῦ σεβασμίου γέροντος θαυμασίως ἀντίκεινται εἰς τὴν γενναίαν συμπάθειαν καὶ τὴν υπερήφανον ὀρμὴν τοῦ τρομεροῦ Μυρμηδόνος. Ὁ γηραιὸς βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πόλιν μὲ τὸ τιμαλφὲς αὐτῷ πτώμα προταγορευόμενος ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν θαυμαζόντων πολιτῶν, καὶ ὁ ἐπόμενος θρῆνος εἰς τιμὴν τοῦ φονευθέντος πειραίνει σεμνοπρεπῶς τὸ μέγα δράμα.

Ἑλένη καὶ Ἀνδρομάχη. — Περιγράφων ὁ Ὅμηρος τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας οὐδαμῶς ἄλλοθι ἐφάνη τοσοῦτον ἀπαράμιλλος ὅσον εἰς τὸν τῆς Ἑλένης, τὸν ὁποῖον ἵνα κατανοήσωμεν ἄς ἰδῶμεν τίνι τρό-

πῶ παριστάνεται ἐνώπιον ἡμῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ.

Ἐν τῇ τρίτῃ βιβλίῳ τῆς Ἰλιάδος, καθ' ἡν στιγμὴν μέλλει ὁ Πάρις νὰ μονομαχήσῃ μετὰ τοῦ Μενελάου, ἡ Ἴρις ὑπὸ τὴν μορφήν Λαοδίκης τῆς ἀνδραδέλφου της ἀναγγέλλει τὴν μονομαχίαν, πληροφοροῦσα αὐτὴν ὅτι ἡ ἰδίᾳ αὐτῆς τύχῃ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκδόσεως, καθ' ὅσον ἐκ ταύτης θελεῖ ἀποφασισθῆν ἂν μέλλῃ νὰ ἦναι σύζυγος τοῦ Μενελάου ἢ τοῦ Πάριδος. Ἡ Λαοδίκη εὐρίσκει αὐτὴν ἐνφυαίνουσαν εἰς μέγαν ἰσθὸν πολλοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τρώων. Ἡ Ἑλένη συγκινηθεῖσα ἀπὸ στοργὴν πρὸς τὸν πρότερον αὐτῆς σύζυγον (Ιλ. Γ'. 139) ἐξέρχεται τοῦ θαλάμου καλυφθεῖσα μὲ λευκὴν ὀθόνην. Κατὰ τὴν εἰς τὰ τεῖχη ἀφίξιν της ὁ Πριάμος τὴν προσκαλεῖ εἰς ἑαυτὸν, ἵνα τοῦ εἴπῃ τὸ ὄνομα βασιλικῆς τινος πολυμιστοῦ ὅστις φαίνεται νὰ ἦναι ὁ Ἀγαμέμνων. Ἡ μὲ πᾶνυ χαριέντως ἀποκρίνεται, ὅτι ἐνῶ τὸν σέβεται τὸν φασεῖται. Εἴθε νὰ ἀπέθνησκον, λέγει, κακὴν κακῶς, ὅτε ἐγκαταλείψασα τὸν θάλαμον, τοὺς συγγενεῖς καὶ τὴν μονογενῆ θυγατέρα ἠκολούθησα ἐδῶ τὸν υἱόν σου. Ἀλλὰ τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνεταί· διὸ τήσομαι διὰ πάντος κλαίουσα. Χαρικτηρίζει ἑαυτὴν ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ (Ιλ. Ζ'. 344—356) ὡς κῆρα καὶ κενώπιδα, ἀνάισχυντον· ἀλλ' ὁμοίως φαίνεται ὅτι πάντοτε διετήρησε προσφιλῆ τὴν ἀνάμνησιν τῆς θυγατρὸς, τοῦ θαλάμου καὶ τοῦ ἀνδρός της (Ὀδ. Δ'. 184—254), καὶ ὅτι ἐζήσεν ἐν θλίψει καὶ ἀπομονώσει. Πανταχοῦ φαίνεται ὅτι δρᾶσται τῆς εὐκαιρίας ἵνα ψέγῃ ἑαυτήν. Καθὼς ὅτε ἐδείκνυε τοὺς Ἕλληνας ἠγεμόνας οὓς τινὰς προσωπικῶς ἐγνώριζεν, ἀλλὰ δὲν βλέπω, λέγει, τοὺς ἀδελφοὺς μου, τὸν Κίστορα καὶ Πολυδῶκη· ἢ δὲν ἦλθον ἐκ τῆς Λακεδαίμονος, ἢ, καὶ τοὶ παρόντες, ὁμοίως τῶρα δὲν θέλουσι νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὴν μάχην τῶν ἀνδρῶν, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὰ πολλὰ αἴσχη καὶ ὀνειδή μου (Ιλ. Γ'. 236—242).

Ὁ μὲν Πάρις μετὰ τὴν ἥττάν του σώζεται διὰ τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὁ δὲ Μενελάος μένει νικητῆς. Ἀλλ' ἡ Ἑλένη ἵσταται ἀκόμη ἐπὶ τοῦ τεύχους, ἐλπίζουσα βεβαίως ὅτι ἤγγικεν ἤδη τέλος πάντων ἡ στιγμὴ τῆς ἀποδόσεώς της. Τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, μεταμορφωμένη εἰς γραιὴν θεράπικαν, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἐλκύσῃ πρὸς τὸν Πάριν διὰ τινος λαμπρᾶς περιγραφῆς τοῦ κάλλους καὶ τοῦ πολυτελοῦς ἱματισμοῦ του. Ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς τῆς προσκλήσεως ἡ Ἑλένη ἐξάπτεται εἰς ὄργην, ὄργην ἣτις ὁμοίως ἀναμείγνυται μὲ φόβον κατανοοῦσα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θεᾶς. Ἀλλ' ἀποκρίνεται μετὰ τινος πικρίας καὶ σαρκασμοῦ. Ὀνειδίζει τὴν Ἀφροδίτην διότι ἦλθεν ἵνα μὲ δόλους ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ τὴν παραλάβῃ ὁ Μενελάος εἰς τὸν οἶκόν του νικησας τὸν Ἀλέξανδρον· κατόπιν τὴν προστάττει νὰ ὑπάγῃ αὐτὴ νὰ καθίσῃ πλησίον του καὶ νὰ τὸν περιποιητῆται ἕως τοῦ νὰ τὴν κάμῃ ἢ σύζυγον, ἢ δούλην του. Ἐγὼ δὲ λέγει, δὲν ὑπάγω ἐκεῖ νὰ ἐτοιμάζω

τὴν κλίνην του. Ἄπασαι βίβαια αἱ Τρῳαὶ θέλουν μὲ ἀνειδίξειν μετὰ ταῦτα, ἔχω δὲ ἀπείρους θλίψεις. Ἡ δὲ Ἀρροδίτη τὴν ἐπαπειλεῖ ὅτι θέλει ἐμβάλειν ὀλέθρια ἔχθη μεταξύ τῶν Τρῳῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι αὐτὴν θέλει ἐξολοθρεύσειν κακὴν κακῶς. Τότε ἡ Ἑλένη φουδεύεται ὑπέκουσεν εἰς τὴν θεάν. Ὅτε δὲ ἐφθασαν εἰς τὸν περικαλλῆ δόμον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἀρροδίτη τῆς ἔφερε δῖφρον θέσασα αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἡ δὲ Ἑλένη καθίσασα ἀνειδίξει αὐτὸν μὲ ὄμματα ἐστραχμμένα πρὸς τὰ ὄπισθον, ὅπερ δεῖκνυει συνάμα τὴν ἐντροπὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησίν της. Ἀκολουθῶς παριστάνεται ὡς τὸ ἀκούσιον ὄργανον τοῦ πάθους του, ὅπερ ὁ Ὀμηρος φαίνεται ὅτι ἐξεπίτηδες περιέγραψεν ἐνταῦθα, ὅπως διεγείρῃ κατὰ τοῦ Πάριδος τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἀναλόγως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πραγθέντος ἐγκλήματος καὶ τῶν δυστυχημάτων, ὧν ἐγένετο πρωταίτιος.

Καθόλου δὲ ἡ ἀπεικόνισις αὕτη τῆς Ἑλένης ἐν τῇ Γ' Ῥαφιδίᾳ δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐν ἓκ τῶν λαμπροτέρων μερῶν τῆς Ἰλιάδος. Τὸ εὐπροσπῆγον τῆς Ἑλένης πρὸς τὸν Πάριμον, ἡ πρὸς ἑαυτὴν αὐστηρὰ ἐλεγξις, καὶ ἡ ἀγανάκτησις της πρὸς τὸν πλάνον καὶ πρὸς τὴν θεάν ἧτις συνήργησαν αὐτὸν εἰς τὸν μιᾶρὸν σκοπὸν του, ἀποτελοῦσιν ἠθικὴν ζωγραφίαν εἰς ἄκρον ἀληθῆ καὶ ἰσχυρὰν.

Εἰς ἄλλα δὲ τρεῖς χωρὶς τῶν ποιημάτων παριστάνεται ἡ Ἑλένη εἰς ἁρμονίαν μετὰ τῶν προσκεθέντων (Ἡ. Ζ'. 321—323. Υ'. 760. 773. Ὀδ. Δ'. 13).

Ὅπως δ' εἰπεῖν, φαίνεται ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς Ἑλένης ἐσχεδιάσθη παρὰ τοῦ ποιητοῦ μετὰ μεγίστης φυσικῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐλύσῃ πρὸς αὐτὴν τὴν συμπάθειαν τῶν ἀκροατῶν του· ὅτι τὴν ἀνέδειξε πεποικισμένην μετὰ παλλῆς περιπαθείας, μετὰ μεγίστης ἀβυσσορροσύνης καὶ χάριτος, μετὰ βαθέως αἰσθημάτων αἰδοῦς, ἴσως δὲ καὶ μέχρι τινὸς περὶ πολλοῦ ποιουμένην τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τιμὴν ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τῶν συγχρόνων της καταστάσεως.

Τέλος δὲ ἡ Ἀνδρομάχη εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἐξόχου γυναικείου χαρακτήρος. Εἰς αὐτὴν ἀπαντῶνται πραότης, σεμνότης, περιπάθεια καὶ αἱ διάφοροι συζυγικαὶ καὶ μητρικαὶ ἀρεταί. Ἡ Ἀνδρομάχη ἐν τῇ Ἰλιάδι παρίσταται μᾶλλον ὡς πάσχουσα ἢ ὡς ἐνεργούσα. Εἰς μὲν τὴν ἐναρξίν τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ προνοητικὴ καὶ μέχρι ἀφοσιώσεως φιλόστοργος σύζυγος, εἰς δὲ τὴν καταστροφὴν ἢ θρηνοῦσα χήρα. Τὰ μόνον ἰσχυρὰ πάθη, ἅτινα ἀναπτύσσει, εἶναι περιπαθῆς μέριμνα καὶ σπαρτακτικὴ λύπη ἐνεκεν τῆς ἀπωλείας τοῦ συζύγου της. Καὶ τοὶ σπανίως καὶ ἐν βραχεὶ προσερχομένη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐμπνέει ὅμως ὑπὲρ πάσαν ἄλλην ἡρώωνιν σφοδρὰ αἰσθημάτων θαυμασμοῦ καὶ ἐνδιαφέροντος. Πόσον ἐκπληκτικὴ εἶναι ἡ πρώτη αὐτῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνει! Πληροφορηθεῖσα ἐντὸς τοῦ θαλάμου της ὅτι ἡ Ἑλένη τῆς μάχης ἀπέβη ἐπιζήμιος εἰς τὸν ἄνδρα της, τρέχει ὡς πικράφορος εἰς

τὰ τείχη τῆς πόλεως συνοδευομένη ὑπὸ τῆς τροφῆς ἐχούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ νήπιον τέκνον της. Ἡ ἐπομένη συνδιάλεξις μετὰ τοῦ Ἑκτορος, αἱ ἐκφράσεις δι' ὧν ὑποθῆκαὶ τὸ βάρος τῶν παραλαβουσῶν οἰκιακῶν αὐτῆς θλίψεων, τὴν ἀπώλειαν τοῦ πατρὸς της, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς γενεθλίου γῆς, τὴν δ' αὖ τοῦ συζύγου της ἀνεπλήρωσιν τῆς στερήσεως ἀπάντων τούτων, αἱ δεήσεις της ὅπως χάριν αὐτῆς καὶ τοῦ τέκνου των μετριάσῃ τὴν ὀργὴν τιν καὶ φεισθῆ ζωῆς τοσοῦτον τιμαλφούς, πάντα ταῦτα εἶναι περιπαθέστατα. Πόσον θελατόριος εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ μετὰ δακρύων συγκρατημένου μειδιάματος, ὅποταν λαμβάνῃ εἰς τὸν εὐώδη κόλπον της τὸ βρέφος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατρὸς του, καὶ τῆς σιγῆς, μεθ' ἧς ὑπενδίδουσα εἰς τὴν εὐγενῆ τοῦ Ἑκτορος ἐπιπληξίν διότι ἀπεπειράθη νὰ χαλαρώσῃ τὴν γενναιοψυχίαν του, ἀναχωρεῖ ἵνα κλαύσῃ ἐν οἴκῳ! Οὐδὲ κατὰ τὴν τραγικὴν σκηνὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ποιήματος, ὅτε θρηνεῖ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ συζύγου της προσφέρει κἂν μίαν μόνην λέξιν ὀργῆς ἢ μίσους ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις διαδυχικῶς τῆς ἀφῆρασε πατέρα, μητέρα, ἀδελφὸν καὶ σύζυγον. Τοῦτο δὲ κατ' ἐξοχὴν ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν εἰς ἄκρον σεβασμίαν καὶ ἐπέραστον.

Τοιαῦτα λοιπὸν εἶναι αἱ διάφοροι ἐπόψεις, ὑφ' ἃς δύνανται νὰ κατοπτρευθῶσι τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, τοιαῦτα εἶναι τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς Ὀμηρικῆς ἐποποιίας, ὧν ἕκαστον χρῆζει ἰδιαζούσης μελέτης καὶ σκέψεως. Ἡμεῖς δὲ πόρρω ἀπέχοντες τοῦ νὰ δι' ἄσχυριζώμεθα ὅτι ἐξηντλήσαμεν τὸ ἀντικείμενον μας ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις του, περὶ οὗ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα συνεγράφησαν παρὰ διαφόρων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Κριτικῶν καὶ φιλολόγων ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς πλεῖστα ἠρώσθημεν, ἀρκούμεθα μόνον ἂν ἐξεπληρώσαμεν τὴν ἐπαγγελίαν μας, ἂν διὰ τῆς γενομένης ἐκθέσεως ἠδυνήθημεν νὰ παρασχωμεν τοῖς νέοις ἀπλοῦν δοκίμιον καὶ ὑπόδειγμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀρεῖλουσι νὰ ἐγκύπτωσιν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ὀμήρου, οὐχ ἦττον ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἡμετέρων κλασικῶν συγγραφέων, μελέτην ἣν τινα πρὸς ἔτι μείζονα ἐξάσκησιν καὶ τελειοποίησιν τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως, ἀνάγκη νὰ διαδέχεται καὶ ἡ διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῆς ἀντιπαραθέσεως μελέτη τῶν ἄλλοθεντῶν τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἀρίστων συγγραφέων. Εἰς π. χ. ἐκ τῆς τοῦ Ὀμήρου ἀντιπαραθέσεως πρὸς τοὺς ἄλλους μεγαλοφυεῖς ποιητάς, τὸν Οὐίργιλιον, τὸν Δάντην, τὸν Σαξπῆρον καὶ τὸν Μίλτωνον, θέλει προκύβει ὅτι, ἂν ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν καὶ κανονικότητα τοῦ ποιήματος ἐξισούται μὲ τὸν Οὐίργιλιον, ὡς πρὸς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων καὶ τὸ πάθος μὲ τὸν Σαξπῆρον, ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς παραστάσεως μὲ τὸν Μίλτωνον, ὡς πρὸς τὸ σοφὸν καὶ σκοτεινὸν ὕψος τῶν ὑπερφυσικῶν εἰκόνων μὲ τὸν Δάντην, οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν ποιητῶν τούτων συνήλωσεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἴσον βαθμὸν τὰ διάφορα ταῦτα πλεονεκτήματα, καὶ τοὶ ὡς πρὸς ἕκαστον ἴδιον ἐνδέχεται ν' ἀνταμιλλᾶται ἕκαστος πρὸς τὸν Ὀμηρον, ἐκτὸς

τοῦ ὅτι οὗτος ὑπερβάλλει ἅπαντας εἰς τίνα ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ οὐσιωδεστέρων προσόντων τῆς Ἐπικῆς ποιήσεως.

Καὶ διὰ τῆς μελέτης ταύτης ἡ ἡμετέρα νεολαία εἰσδύουσα εἰς αὐτὸν τὸν ἐνδόξατον περιβόλον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ βρύοντος γονίμων καὶ ζωοπαρόχων καρπῶν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπανθίζουσα, ὡς φιλεργὸς μέλισσα, τὸ ἄωτον τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν μεγαλοφρόνων αἰσθημάτων, οὐχ ἦτον ἢ τῆς ἐξωτερικῆς καλλονῆς καὶ χάριτος, θέλει καταστῆ ἱκανῶς εὐτραφῆς καὶ ἀκμαία, ὥστε καὶ νὰ παραγάγῃ ἀφ' ἐαυτῆς ἴδια φιλολογικὰ προϊόντα φέροντα τὸν χαρακτηρὰ συνάμα τῆς τε πρωτοτυπίας καὶ τῆς ἐλευθέρου μιμήσεως.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 2 Ἰανουαρίου 1860.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΕΙΡΙΟΥ.

—οοο—

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17' αἰῶνος ἡ μανία τῶν λειριῶν ἀνεπτύχθη τοσοῦτον εἰς Ὀλλανδίαν, ὥστε πολλοὶ πτωχοὶ ἐπλούτησαν καὶ πολλοὶ πλούσιοι κατήντησαν πτωχοί. Καθὼς δὲ σήμερον κερδοσκοποῦν ἐμπορευόμενοι τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα καὶ τὰς μερίδας καὶ μετοχὰς εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς ἀτμοπλοῖας, οὕτω καὶ τότε ἐκερδοσκοποῦν ἐπὶ τῶν κρομμύων τῶν λειριῶν ἐπικίνδυνον τοῦτο παιγνίδιον ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾔησεν ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐκτελεῖται· διότι μία τυχαία σύμπτωση ἢ ἱκανότης καὶ ἐπιδεξιότης ἐνὸς ἀτόμου πρὸς τὸ ἀπατᾶν, δὲν εἶνε ποτὲ δυνατόν ν' ἀντικαταστήσωσι τὰ δύο στοιχεῖα πάσης μονίμου καταστάσεως, τοῦτέστι τὸν κόπον καὶ τὸν χρόνον.

Γέρον τις καλούμενος Βάνδερ Λούβθεν ἐξῆ τότε εἰς Ἀρλέμην, ὅστις ὢν εἰς ἄκρον πλούσιος ἐπνύξανε τὴν κατάστασιν του κερδοσκοπῶν ἐπὶ τῶν κρομμύων τοῦ λειρίου, ἄτινα ἐπώλει εἰς Ὀλλανδίαν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν εἰς λίαν ὑπερόγκους τιμὰς· ἀλλ' ἡ τύχη του αὐτῆ ἦτο στεῖρα, διότι ὁ Κ. Βάνδερ Λούβθεν δὲν ἐγνώριζε τὴν εὐτυχίαν τοῦ βοηθεῖν τὸν πλοσίον, καὶ τοῦ μεταχειρίζεσθαι ἐντίμως τὴν ἰδίαν περιουσίαν καὶ τὰ ἀγαθὰ του, ὥστε νὰ κατασκευάσῃ δι' ἐαυτὸν καὶ διὰ τοὺς οἰκείους του εὐχάριστον ὑπαρξίν· ἦτο φιλάργυρος, καὶ μετὰ τοῦ ἐαυτοῦ του ὑπέβαλλε καὶ τὴν θυγτέρα του Ἐλεονώραν εἰς συμπτωτικωτάτας στερήσεις, ὅπως αὐξήσῃ ἀκόμη καὶ πάντοτε αὐξάνῃ τὸ κεφάλαιον τῆς καταστάσεώς του.

Τὸ πάθος τῶν λειριῶν συνετάρακτε τοσοῦτον τὰς κεφαλὰς, ὥστε καθημερινῶς ἐβλεπέ τις ἐραστὰς λειριῶν πλοκρόνοντας δι' ἐν κρόμμυον τέσσαρας ἕως πέντε χιλιάδας φλωρίνια· μεταξύ δὲ ἄλλων ὁ αἰεθαλῆς Ἀδωναστος ἐπλοκρόνετο ἕως ἑξ' χιλιάδας φλωρίνια· ὁ Κ. Βάνδερ Λούβθεν ἐγνώριζε θυμύσια τὸ ἐμπόριον του καὶ τὴν τέχνην τοῦ κερδοσκοπεῖν ἐπὶ τῆς μανίας τῆς ἡμέρας· ἐβάπτιζε λοιπὸν τὰ κρόμ-

μυὰ του μὲ μεγαλοπρεπῆ ὀνόματα, καὶ πάντοτε ἐγνώριζε νὰ διατηρῇ ἐν, ἰδίως αξιοθαύμαστον κατ' αὐτὸν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν συγκατετίθετο πονὲ ν' ἀποχωρισθῆ, καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς του ταύτης ἦν ἤξευρε νὰ ἐπιτηδεύεται καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπ' ἄπειρον, ἠκόνιζε τῆς ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγοραστοῦ, ὅστις ἐπρόσφερον ἀπιστεύτους ποσότητας διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἐν μοναδικὸν ὑπόδειγμα, καὶ μεταξύ ἄλλων τὴν θαυμασίαν λεγομένην βασιλίισσαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μόνον, ἤθελεν ὁμολογήσει τις τότε, ἤξιζε πλείοτερον παρά τὸ ἀντιστοιχοῦν βάρος χρυσοῦ. Τὸ μοναδικὸν δὲ τοῦτο ὑπόδειγμα ἐπνευρίσκετο πάντοτε ὡς ἐκ θαύματος ἀνελλειπῶς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κ. Βάνδερ Λούβθεν, ὅστις δὲν ἐλάμβανε ἄλλον κόπον εἰμὴ τοῦ νὰ ἐφευρίσκη πομπῶδες τι καὶ εὐνηγον ὄνομα διὰ νὰ προσδιάρσῃ ἕτερον νέον ὑπόδειγμα, ἐπίσης πάντοτε μοναδικὸν ὡς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἐκμεταλλεόμενος τὴν μανίαν τοῦ συρμοῦ νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς εὐπιστίας τῶν συγχρόνων του.

Ἀγγλος τις ἀνηγγέλθη μίαν ἡμέραν παρά τῆς ἡμετέρου ἐμπόρου τῶν λειριῶν. « Εἰς ἀκάθεκτος λειριοεραστῆς ἀναμφιβόλως, καὶ πολὺ πιθανὸν εἰς βελθύπλουτος ἐραστῆς! φέρετέ τον, » ἐφώναζεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούβθεν. Οὗτος δὲ ἄμα παρουσιάσθεις, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἔμπορον γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ του, πρὸ πολλοῦ χρόνου διαμένοντος εἰς Λονδίνον καὶ ἀποκαταστημένου αὐτόθι. Ὁ Κ. Βάνδερ Λούβθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὰς διόπτρας του, ἔθεσεν αὐτὰς μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀταραξίαν ἐπὶ τῆς ρινόσ του, καὶ ἀνέγνωσε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν, γεγραμμένην μὲ χαρακτηρὰς γνωστοῦς εἰς μόνον τοὺς δύο ἀδελφοὺς, διὰ νὰ διαπραγματεύωνται μυστηριωδῶς τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀφορώσας τὰ μοναδικὰ ὑποδείγματα τῆς θαυμασίας βασιλίισσης καὶ ἄλλων.

« Ἀγαπητέ μοι αὐτάδελφε! Ὁ ἐπιφέρων τὸ παρόν μου εἶναι ὁ Κ. Λίτλεμπουμ, μονογενὴς υἱὸς ἐνὸς ἐκ τῶν πλουσίων μεγαλεμπόρων τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις ἀπέρχεται εἰς τὴν ἠπειρον διὰ νὰ εὕρῃ γυναῖκα τῆς προσκεῖας του, αἰσθανόμενος ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς συμπολιτιδὰς του διὰ λόγους γνωστοῦς εἰς μόνον αὐτόν, ἴσως διότι αὐταὶ εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον θελκτικαί. Ἰδίαν λοιπὸν ὅτι ὁ Κ. Λίτλεμπουμ ἐπιθυμεῖ νὰ νυμφευθῇ ξένην, ἐνθυμήθηεν εὐθύς τὴν κνεψίαν μου Ἐλεονώραν ἦτις, ὡς μὲ ἐπληροφόρησαν, εἶναι πολὺ ὠραία, καθόσον μάλιστα ὁ φηθὴς κύριος δὲν ζῆτεῖ καὶ προῖκα· ἐννοεῖς; — καὶ δίνεταί εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ διαθέσῃ πλείοτερας τῶν 800,000 λιρῶν στερλινῶν. »

Ἡ παραφορὰ τῆς χαρῆς καὶ ἐλπίδος ἔκαμε νὰ τρέμῃ ἡ κρατοῦσα τὴν ἐπιστολὴν χεῖρ, καὶ νὰ κλονῶνται τὰ ὀματουῦχλια δι' ὧν ὁ Κ. Βάνδερ Λούβθεν ἀνεγίνωσκεν αὐτήν. Οὐτακοσίας χιλιάδας λίρας! τῷ ἐφάνετο ὡς νὰ ἤκουε τὸν ἄχρον τῶν ὠραίων τούτων χρυσῶν νομισμάτων καταπιπτόντων εἰς τὸ βάθος τοῦ κιβωτίου του διὰ νὰ μὴ ἐξέλθωσι πλέον, καὶ ἐν τῷ ἀκαθέκτω ἐνθουσιασμῷ τῆς πα-